

Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet beslutade den 2 februari 2012 att ge bl.a. justitieutskottet tillfälle att yttra sig över skrivelse 2011/12:44 Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism och motioner. Justitieutskottet yttrar sig över de delar av skrivelsen och motion 2011/12:K5 i de delar som de rör utskottets beredningsområde, främst det brottsbekämpande arbetet. Vidare yttrar sig justitieutskottet över ett motionsyrkande, 2011/12:Ju333 (MP) yrkande 2, från den allmänna motionstiden 2011. Det sistnämnda motionsyrkandet överlämnas – under förutsättning av konstitutionsutskottets medgivande – till konstitutionsutskottet.

Justitieutskottet ser positivt på den handlingsplan mot våldsbejakande extremism som regeringen föreslagit liksom dess breda ansats. Justitieutskottet bedömer utifrån sitt perspektiv att de åtgärder som föreslås är väl motiverade och anser att konstitutionsutskottet bör föreslå att riskdagen lägger skrivelsen till handlingarna och avstyrker motionerna K5 (S) och Ju333 (MP) yrkande 2.

I yttrandet finns två avvikande meningar och ett särskilt yttrande.

Utskottets överväganden

Skrivelsen

I handlingsplanen redovisar regeringen åtgärder som den vidtagit och avser att vidta för att stärka medvetenheten om demokratin och värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Handlingsplanen innehåller bl.a. åtgärder för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, för att förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremistgrupper och för att underlätta avhopp för de som redan anslutit sig till sådana grupper. Vidare innehåller handlingsplanen åtgärder för att stärka strukturer för samverkan och åtgärder för att motverka grogrunderna för det ideologiskt motiverade våldet. Regeringen avser att genomföra åtgärderna under perioden 2012–2014.

Följande åtgärder som redovisas i skrivelsen rör justitieutskottets beredningsområde:

- Åtgärd 5: Regeringen avser att ge en särskild utredare i uppdrag att ta fram ett utbildningsmaterial om förebyggande metoder mot våldsbejakande extremism. Utredaren ska även främja samverkan och kunskapsutbytet inom det förebyggande arbetet mellan aktörer inom kommuner, myndigheter och organisationer inom det civila samhället och presentera förslag till hur ett fortsatt förebyggande arbete kan utvecklas och organiseras.
- Åtgärd 9: Regeringen avser att verka för att stärka samverkan och kunskapsutbytet mellan myndigheter, kommuner, organisationer inom det civila samhället och andra aktörer när det gäller arbetet med att förebygga och motverka våldsbejakande extremism.
- Åtgärd 11: Regeringen avser att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att genomföra en kartläggning av omfattningen av hot och våld mot förtroendevalda.
- Åtgärd 15: Regeringen avser att inleda ett arbete för att sprida exempel på framgångsrika metoder för att förebygga våldsbejakande högerextremism inom EU och verka för att nätverk för kunskaps- och erfarenhetsutbyte etableras.

Motionerna

I motion 2011/12:K5 (S) begärs ett tillkännagivande om åtgärder för att motverka våldsbejakande extremism. Motionärerna anför att de föreslagna åtgärderna inte framstår som vare sig de mest effektiva eller genomtänkta. De föreslagna åtgärderna syftar till att lindra verkningarna av våldsbejakande extremism när den väl uppstått. I stället bör åtgärderna fokusera på hur man ska komma åt orsakerna till problemen med våldsbejakande extremism. Vad gäller justitieutskottets beredningsområde föreslår motionärerna

bl.a. följande åtgärder. Det krävs en centraliserad resursförstärkning för att få i gång ett effektivare arbete mot den organiserade brottsligheten. I förlängningen bör en sammanslagning göras av Rikskriminalpolisen, Säkerhetspolisen och Ekobrottsmyndigheten i syfte att skapa en nationell spjutspetsorganisation. Vidare bör en kontaktpolis knytas till varje skola i syfte att uppnå en bra kontakt mellan polisen och ungdomar. De som lämnar fängelset ska ges en utslussningspeng i syfte att stödja dem att lämna sin tidigare kriminella miljö. Motionärerna begär också ett antal ändringar i vapenlagstiftningen, bl.a. att minimistraflet för grovt vapenbrott höjs från sex månader till ett år och att det blir möjligt att använda hemlig telefonavlyssning för att upptäcka brottet. Motionärerna anser sammanfattningsvis att det i dag finns så många beröringspunkter mellan den våldsbejakande extremismen och annan grov organiserad brottslighet att de måste ses över och därmed också åtgärdas i ett sammanhang.

I motion 2011/12:Ju333 (MP) yrkande 2 begärs att Säkerhetspolisens åtgärder för att förhindra radikaliserings ses över. Den nuvarande strategin kan enligt motionärerna vara kontraproduktiv och ineffektiv. Det kan vara mer effektivt att, i stället för mer bevakning, inrikta arbetet på andra åtgärder.

Utskottets ställningstagande

Allmänt om det brottsbekämpande arbetet

Arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism berör som regeringen klagör för flera olika politikområden, bl.a. arbetet för de mänskliga rättigheterna samt arbetet mot diskriminering, främlingsfientlighet, liknande intolerans och ungdomspolitik. Vidare är, som regeringen också framhåller, arbetsmarknadsinsatser och arbetet för att bekämpa utanförskap en viktig del för att motverka grogrunderna till extremism och för att skapa förutsättningar för ett samhälle präglad av sammanhållning.

Arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism är emellertid också en kriminalpolitisk fråga. Frågor om extremism berör polismyndigheternas generella brottsförebyggande åtagande. I skrivelsen Ansvar och engagemang – en nationell strategi mot terrorism (skr. 2011/12:73) beskrivs stora delar av det arbetet. Denna skrivelse ersätter det tidigare strategidokumentet Nationellt ansvar och internationellt engagemang – En nationell strategi för att möta hotet från terrorismen (skr. 2007/08:64). Utskottet kommer att behandla skrivelsen under våren.

I den nu aktuella skrivelsen Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (skr. 2011/12:44) redogörs bl.a. för det arbete som pågår inom polismyndigheterna. Regeringen betonar därvid betydelsen av att inrätta särskilda s.k. dialogpoliser, åtgärder vid hatbrott och av att prioritera arbete med ungdomskriminalitet. Vidare redogörs för det arbete som pågår för att bekämpa den idrottsrelaterade brottsligheten.

Den nu aktuella handlingsplanen mot våldsbejakande extremism är inte inriktad mot det traditionella brottsförebyggande arbetet utan har en bredare ansats för att engagera större delar av samhället. Utskottet, som konstaterar att det pågår ett stort antal arbeten på det aktuella området, ser positivt på den handlingsplan som regeringen föreslår för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism liksom dess breda ansats. Utskottet bedömer att de åtgärder som regeringen föreslår är väl motiverade och anser att konstitutionsutskottet bör föreslå att riskdagen lägger skrivelsen till handlingarna. Utskottet avstyrker motion K5 i de delar den rör utskottets beredningsområde.

Säkerhetspolisens arbete

Säkerhetspolisen har ansvar för att förhindra brott mot rikets säkerhet och bekämpa terrorism. Detta innebär att Säkerhetspolisen arbetar för att avslöja, bekämpa och förebygga sådan verksamhet som med våld eller hot syftar till att förändra det demokratiska styrelseskicket eller påverka politiska beslut, genomförandet av sådana beslut eller den fria debatten. Det arbete som Säkerhetspolisen genomför för att förebygga våldsbejakande extremism beskrivs i regeringens skrivelse Ansvar och engagemang – en nationell strategi mot terrorism (skr. 2011/12:73).

Som regeringen framhåller i budgetpropositionen för 2012 har Sverige och länder i vår närhet drabbats av omskakande och tragiska händelser under de senast åren. Den 11 december 2010 genomfördes ett självmordsattentat i Stockholm, den 22 juli 2011 drabbades Norge av ett bombattentat och dödsskjutningar och den 11 augusti 2011 angreps försvarsdepartementet i Estland av en beväpnad man. Dessa händelser har gjort hotet från bl.a. våldsbejakande extremism mycket påtagligt. Som regeringen anförde i ovan nämnda budgetpropositionen måste Säkerhetspolisens arbete fortsätta att utvecklas och de måste ytterligare förbättra sin förmåga att upptäcka och bedöma hot.

Säkerhetspolisen har också, vilket framgår av den nu aktuella skrivelsen, framhållit behovet av att stärka kunskaperna bland de yrkesgrupper som kommer i kontakt med individer i riskzonen som kan komma att ansluta sig till våldsbejakande extremistmiljöer.

Utskottet, som konstaterar att handlingsplanen omfattar ett stort antal förebyggande åtgärder, ser inte skäl för att ställa sig bakom vad som yrkas i motion Ju333 yrkande 2 om att utvärdera Säkerhetspolisens åtgärder för att förhindra radikaliserings. Utskottet avstyrker motionsyrkandet.

Stockholm den 23 februari 2012

På justitieutskottets vägnar

Johan Linander

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Johan Linander (C), Krister Hammarbergh (M), Ewa Thalén Finné (M), Kerstin Haglö (S), Ulrika Karlsson i Uppsala (M), Christer Adelsbo (S), Jan R Andersson (M), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Arhe Hamednaca (S), Patrick Reslow (M), Maria Ferm (MP), Caroline Szyber (KD), Kent Ekeröth (SD), Lena Olsson (V), Mattias Jonsson (S) och Roger Haddad (FP).

Avvikande meningar

1. Avvikande mening (MP, V)

Maria Ferm (MP) och Lena Olsson (V) anför:

Grundtanken i radikaliseringsprocessen är att en person i ett antal givna steg radikaliserar alltmer för att slutligen vara beredd att begå terrordåd. Förespråkare av tesen om radikalisering tror att de första stegen mot terrorism är att röra sig i "fel kretsar" eller att läsa "fel litteratur".

I Sverige listas radikaliseringsförebyggande projekt av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Enligt SKL siktar man in sig på att skapa mötesplatser mellan kristna och muslimer, kostnadsfri rådgivning mot diskriminering eller trygghet i bostadsområdet på grund av brist på resurser för att påverka "de strukturella faktorer som skulle kunna skapa en grogrund för terrorism" (SKL 2010: 31). Det kan även noteras att Säkerhetspolisens chef Anders Danielsson hävdade i en tidningsintervju, efter att Säkerhetspolisen fått 100 miljoner kronor extra i samband med att regeringens antiterrorstrategi antogs, att "pengarna skulle ha större effekt om vi ordnade jobb i miljonprogrammen än om man anställde ytterligare femtio poliser" (Gringo nr 2/2008).

Vi anser att radikaliseringsstrategin kan vara kontraproduktiv och ineffektiv. Istället för mer övervakning, även om skälen för ökad social sammanhållenheter är behjärtansvärda, kan det vara effektivare att rikta in sig på andra åtgärder. Därför bör Säkerhetspolisens arbete rörande radikalisering utvärderas.

Det anförda innebär att vi anser att justitieukskottet bör föreslå att konstitutionsutskottet tillstyrker motion Ju333 yrkande 2.

2. Avvikande mening (SD)

Kent Ekeröth (SD) anför:

Jag kan inte ställa mig bakom det som anförts vare sig i regeringens handlingsplan i de delar den rör utskottets beredningsområde, eller i majoritetens förslag till yttrande.

Handlingsplanen brister i sin deskriptiva belysning och värdering av olika extremistmiljöer och vilka grupper av människor som riskerar att rekryteras till dessa. Det bör enligt min mening framhållas att islamistiska miljöer i dag utgör det största hotet, vilket jag även tycker framgår av regeringens skrivelse 2011/12:38 2011 års redogörelse för tillämpningen av särskild utlänningskontroll (s. 5 f).

Handlingsplanen tar heller inte specifik hänsyn till fientlighet och rasism mot svenskar, vilket är ett stort och ökande problem, medan den behandlar andra former av intoleranta strömningar.

Med anledning av det anförda kan jag inte likt utskottet vara nöjd med åtgärderna eller anse att de kan beskrivas som välmotiverade. Inte heller anser jag att skrivelsen i sitt nuvarande skick bör läggas till handlingarna.

Särskilt yttrande

Särskilt yttrande (S, MP, V)

Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Arhe Hamednaca (S), Maria Ferm (MP), Lena Olsson (V) och Mattias Jonsson (S) anför:

Vi kan i stort ställa oss bakom vad regeringen anför i skrivelsen och det förslag som utskottet lämnar till regeringen. Vi vill emellertid ytterligare utveckla vår mening och anför därför följande.

Våldsbejakande extremism ska alltid och på effektivaste sätt bekämpas. Den målsättningen är vi helt övertygade om att även regeringen delar. Men de metoder som regeringen föreslår framstår inte som vare sig de mest effektiva eller genomtänkta. De bakomliggande orsakerna till våldsbejakande extremism är dåligt beskrivna och analyserade i regeringens skrivelse. Mot den bakgrunden blir också regeringens förslag till konkreta åtgärder inte av den heltäckande karaktär som behövs.

Det förebyggande arbetet måste bygga på en genomarbetad samhällsanalys som leder till effektiva åtgärder för att förhindra våldsbejakande extremism utan att stigmatisera vare sig individer eller grupper i samhället. Vår grundsyn är att väldigt få människor under normala omständigheter frivilligt väljer att bli kriminella eller våldsbejakande extremister. Däremot är det alltför många som upplever att de inte är en önskvärd del av samhället och därför väljer att på olika sätt vända sig från det.

I skrivelsen föreslås till stor del ytterligare utredningar och studier, när regeringen kunde ta till vara den kunskap som redan finns, sätta in den i ett större sammanhang och redan nu föreslå konkreta och verkningsfulla åtgärder. Men i stället för att fokusera på hur man ska komma åt orsakerna till problemen föreslår regeringen ett antal åtgärder för att lindra verkningarna av dem när de väl uppstått.

En översiktlig samhällsanalys visar att orsakerna till våldsbejakande extremism är ganska odiskutabla. I korthet handlar det om ökade klyftor i samhället, utbildningssystemet, nedmonteringen av de sociala skyddsnäten, en ökande segregation och en hög arbetslöshet. Sammantaget leder detta till att allt fler upplever ett utanförskap i samhället och att de är diskriminerade. Denna utveckling leder fram till en ökande rekryteringsbas för all sorts kriminalitet och självklart även den våldsbejakande extremismen. För att komma till rätta med problemen med våldsbejakande extremism måste alltså det förebyggande arbetet i form av att skapa ett samhälle med ökad integration och minskade sociala spänningar inta en central position.

Detta är ingen nyhet för regeringen. Det finns redan en bred kunskap om dessa förhållanden som regeringen blundar för. Den sociala marginaliseringen av människor är en viktig del av den radikaliseringsprocess som

leder till extremism. Säkerhetspolisens rapport från förra året pekade ut att den ökade polariseringen i samhället, som fastställer utanförskap, är ett hot inför framtiden.

Det är alltså oerhört viktigt att regeringen agerar kraftfullt mot de ökande klyftorna i samhället och mot massarbetslösheten som gör att människor hamnar i utanförskap. Därutöver behövs ytterligare åtgärder för att effektivisera arbetet mot den organiserade brottsligheten och förbättra det brottsförebyggande samarbetet mellan myndigheter, organisationer och kommuner. Det krävs även bättre åtgärder för att stödja dem som lämnar fängelset och få dem att bryta med sin gamla, kriminella miljö. I de grupper som ägnar sig åt våldsbejakande extremism är det mycket viktigt att bryta gamla mönster och förhindra den återrekrytering till kriminalitet som ett avtjänat fängelsestraff lätt kan innebära. Dessutom menar vi att det är nödvändigt med en rad åtgärder för att bekämpa förekomsten av illegala vapen i samhället, bl.a. en skärpt vapenlagstiftning.